

Torras i Ribé aconsegueix posar de manifest l'actuació de Felip V contra Catalunya. Que es tracta d'un gran tema i d'un gran llibre ho demostra clarament la bona acollida que ha tingut entre el públic en general en un moment en què la història feta seriosament no està precisament de moda.

GASPAR FELIU

VILANOVA I VILA-ABADAL, Francesc (2005). *La Barcelona franquista i l'Europa totalitària (1939-1946): Lectures polítiques de la Segona Guerra Mundial*. Barcelona: Empúries.

D'entre els mites més estesos sobre el franquisme a Catalunya n'hi ha un que es nega apassionadament a passar a la categoria de tal i que, de tant en tant, emergeix amb força reivindicant la seva suposada condició de veritat incontrovertible. Ho sol fer amb motiu de la presentació del perfil biogràfic de tal o qual personatge del període. Un dia és aquell individu, amb càrrecs dins del règim en alguna etapa, interpretat en clau d'opositor perquè un dia es va queixar d'alguna cosa, normalment en privat o, encara més sovint, de manera tan tardana que l'oportunisme de la queixa hauria de resultar obvi per a qualsevol. També pot presentar-se en forma de no-sé-quin pensador liberal amb el discurs submergit en la marea de la retòrica oficial, per evitar les represàlies dels veritables franquistes (tot i que hagués estat ell mateix

destacat militant falangista en alguna etapa). És aquella dita que a *casa nostra*, de col·laboradors del franquisme, n'hi hagué uns quants, de franquistes de circumstàncies, alguns, i de franquistes convençuts, gairebé ni un. Els catalans de Franco, manllevant el títol d'un llibre d'èxit fa alguns anys, podrien fàcilment inventariar-se en l'índex d'un llibre de tan pocs com eren. Però, per còmode que resulti perquè certes sensibilitats de la societat catalana puguin mirar enrere sense avergonyir-se, no deixa de ser un mite...

Catalunya té aproximadament nou-cents municipis. En tots hi va haver alcalde, tinents d'alcalde i regidors, i de tots varen ser expulsats funcionaris republicans i demòcrates i reemplaçats per nous funcionaris, amb mèrits de guerra, durant els primers anys del franquisme. A més, el règim va generar un nou cos de funcionaris paral·lel, el dels serveis del partit únic —de la premsa als sindicats, passant per tot el conjunt d'àrees de l'anomenada Falange Española Tradicionalista y de la JONS. El franquisme només ubicava en feines administratives (al començament) i en càrrecs polítics (sempre) persones considerades fidels, és a dir, persones que, pensessin el que pensessin —car al cervell no s'hi pot tenir accés per determinar-ne el pensament—, actuaven d'una manera fidel; i sense voler resultar tremendista, no crec que a la víctima d'una represàlia li importés gaire si qui l'havia denunciat o inculpat era un franquista veritablement convençut o un liberal angoixat (en la intimitat). Si comptem així, de seguida ens surten uns quants milers de franquistes fidels en constant renovació durant les tres dèca-

des i mitja de vigència del règim. I podríem continuar afegint encara els càrrecs dels governs civils, les diputacions, les delegacions ministerials i un llarg etcètera de llocs on ni tothom ni la majoria eren persones vingudes de fora, per no parlar dels catalans —que tampoc no van ser tan pocs— que varen fer carrera en el franquisme fora de Catalunya.

En el seu darrer llibre, Francesc Vilanova s'ocupa d'aquest mite en el terreny periodístic, on conviuen diaris oficials i diaris de titularitat privada, però tots amalgamats per l'intercanvi relativament freqüent de col·laboradors i la vigilància compartida per part de les autoritats centrals de l'Estat encarregades de *prensa y propaganda*. D'una manera minuciosa i rigorista, l'autor analitza els discursos de la premsa barcelonina durant la Segona Guerra Mundial, on una munió de periodistes —nous i vells— varen esdevenir els creadors d'opinió de la ciutat. I la conclusió, demostrada amb citacions perfectament contextualitzades, gairebé *ad nauseam* (sobretot tenint en compte els continguts d'aquestes citacions), és que el franquisme de tots els articulistes de 1939 a 1946 està fora de tot dubte. Més encara, en un període de temps no pas curt, i tot i alguns matisos que poden fer-se d'un autor a l'altre, tots eren germanòfils en alguna mesura: tots lloaren Hitler i el seu exèrcit i tots manifestaren entusiasme per la *nova* Europa feixista en construcció, al marge que uns fossin més pronazis, d'altres més vaticanistes i d'altres es conformessin a ser franquistes i proud (que déu n'hi do). La sovint airejada aliadofília de certs periodistes barcelonins no resisteix l'embat del professor

Vilanova: la fe en la victòria aliada, des del començament fins al final de la guerra, fou patrimoni dels vençuts o d'uns sectors incòmodament franquistes (poc nombrosos), que no tenien veu en els mitjans de comunicació. Després de 1945 vingué la reconversió i, aleshores, l'operació que permeté transformar la germanofília en només anticomunisme, fent bona aquella expressió castellana de «donde dije digo, digo Diego». Però els discursos previs a la definitiva derrota nazi han quedat a les hemeroteques i són inequívocs.

Però no hem de considerar que el llibre del professor Vilanova estigui exempt de matisos —malgrat la demolidora conclusió bàsica. La crònica minuciosa de períodes i de temes li permet establir comparacions i delimitar camps d'acció, diferències d'enfocament i, fins i tot, manies personals de cadascun dels autors en dansa. D'aquesta manera podem veure desfilar els franquistes de *pedra picada* com ara Luis de Galinsoga (*La Vanguardia Española*) i diferenciar-los de l'integrisme catòlic del postregionalista Manuel Brunet (*Destino*), del carlofalangisme pronazi de Feliciano Baratech (*Solidaridad Nacional*) o el monarquisme franquista de Santiago Nadal (*La Vanguardia Española*). Tots i cadascun d'aquests personatges tenen les seves cares i els seus matisos particulars, però també tots comparteixen el mínim denominador comú que els fa integrants del règim i que els fa compartir amb ell allò que és bàsic en la guerra: qui es vol que sigui el vencedor (Hitler) i el perquè (perquè Espanya en vol treure guanys territorials i pes en un món postcomu-

nista i postliberal). Naturalment que els periodistes d'aquella Barcelona podien tenir diferències sobre com havia de ser la *nova* Europa: més integrista catòlica o més paganohitleriana, farcida de reis fillofeixistes o de líders republicans —és una manera de dir-ho— tallats pel patró del Duce, del Führer o del Caudillo domèstic. Però el visceral anticomunisme —que no es referia només a *comunistes*, sinó a socialistes, a anarquistes i a tota mena d'obreristes en un aiguabarreig sense matisos—, el brutal i homogeneïtzador nacionalisme espanyol, la malaltissa obsessió antidemocràtica i antiliberal —com es pot qualificar de liberal algú que creu que partits i eleccions són la passa prèvia al comunisme?— i el gens dissimulat antisemitisme —car no cal construir camps d'extermini per ser antisemita— formen part d'un patrimoni mental comú que actuà de pal de paller entre personatges que podien ser, d'alguna manera, diferents entre ells.

Sense voler avançar gaires coses al lector potencial i només per fer boca: de finals de 1939 a principis de 1940, aquests periodistes (tots), presumptes liberals aliadòfils segons alguns, escriuen sense matisos que Hitler volia evitar la guerra i que la culpa de tot l'han tinguda els mesquins britànics i els corruptes francesos. Per no parlar de la convicció amb què afirmen que la invasió de Polònia ha estat motivada per l'obligació de salvar els polonesos de parla alemanya —en risc de ser exterminats— i ha tingut un caràcter preventiu davant de la imminent agressió polonesa. Exactament el que la maquinària de propaganda nazi repetia fins a l'extenuació!

Aquest plantejament tan matusser recorda aquella pel·lícula dels més *reaganians* anys vuitanta (*Amanecer rojo*, la van titular per aquí), en què es plantejava seriosament que una coalició de nicaragüencs i cubans podien envair els EUA amb suport soviètic.

Què més es pot dir de les fantàstiques (i avui peregrines) argumentacions sobre la marxa de la guerra que no facin —com en les males ressenyes cinematogràfiques— que el públic descobreixi prematurament qui és l'assassí? Potser només algunes idees perquè el lector atent les vagi descobrint en les citacions que l'autor ens va intercalant (algunes veritables perles del gènere): l'anticapitalisme retòric, tan comú en tots els discursos feixistes i parafeixistes del continent, però tan estrambòtic quan el que l'argumenta cobra un sou del comte de Godó; el delit d'alguns periodistes davant l'espectacle de la guerra d'extermini al front de l'Est (aquesta sí, inevitable) on no es fa cap menció de matances de població civil (probablement també per la presència a la zona de la División Azul) o el descobriment dels camps de la mort al final de la guerra per treure com a única conclusió que potser és trist, però els soviètics són encara pitjors (amb les úniques referències com a proves de Katyn o de Paracuellos de Jarama).

Dels personatges potser sí que val la pena aturar-se en un, perquè també l'autor s'ho permet, i li dedica un capítol a part. Es tracta de Carles Sentís, únic supervivent d'aquella munió de periodistes, l'home que ha esdevingut una veritable llegenda viva del periodisme, però que —com explica l'autor— no només

es va dedicar a fer periodisme. Dins de la seva singularitat, el cas de Sentís resulta paradigmàtic de com algú entusiasmada amb el feixisme, i activista antirepublicà esforçat, pot esdevenir, amb l'única prova de les seves pròpies declaracions, un liberal de tota la vida. I no és que el sotassinant pensi que Carles Sentís —o qualsevol altra persona— no tingui dret a canviar i a esdevenir exactament allò que vulgui —només faltaria!—; és que ni Carles Sentís ni ningú no pot canviar el passat: ser liberal avui no contradiu que en el passat s'hagi pogut ser una altra cosa, o és que Josep Piqué encara és del PSUC? I aquesta és la conclusió a què arriba qualsevol que es llegeixi el llibre amb un mínim d'atenció: perquè les proves que avui ens parlen de la seva actuació passada van quedar —negre sobre blanc— en el mateix paper imprès on les varen deixar quan el món era tan diferent del d'avui, i considerar la democràcia com un vici i Hitler com un heroi eren monedat corrent entre els que es consideraven vencedors de la Guerra Civil, vinguessin d'on vinguessin. Pobre el lector de diaris a la Barcelona d'aquells anys!

MARTÍ MARÍN CORBERA

FONTANA, Josep (2005). *La construcció de la identitat*. Barcelona: Base.

El professor Josep Fontana ha recollit en un sol volum sis breus assajos sobre diversos aspectes del món modern. La major part s'enfronten a aspectes de

la mundialització i a algunes de les interpretacions a les quals ha estat sotmès aquest procés.

El primer, «La construcció històrica de la identitat», inspira el títol del volum. És un treball de to polèmic pel que fa al concepte de *estat nació*, el qual, segons Fontana, ha produït i continua produint avui milions de morts, molts més i tot que les guerres de religió. Considera que la «monstruosa aliança» entre un fenomen cultural com és la nació i la «maquinària política de l'estat» ha dut la catàstrofe que, sense embuts, denuncia. Hom pot considerar l'argumentació de l'autor com a pertanyent a l'escola d'aquells que basen la seva anàlisi en una atribució a l'estat de la causa dels mals que assenyalen, i la nació com a objecte passiu de les seves manipulacions. L'estat pot identificar-se amb una de les seves nacions per subordinar-ne d'altres o negar-los el pa i la sal, o, fins i tot, anorrear-les; també pot aliar-se amb el nacionalisme més agressiu propi de la nació hegemònica.

Per aconseguir aquests fins, l'estat inculca mitjançant les escoles i altres eines d'adoctrinament un patriotisme basat en una construcció del passat que prescriu la versió oficial. Els resultats de la recerca històrica són, llavors, menys tinguts o ignorats. Les tergiversacions històriques del franquisme són un exemple recent per al cas espanyol.

El que Fontana considera «forma normal d'existència» de gran part del món, la presència de comunitats plurinacionals, ha estat soscavat o, fins i tot, destruït pel modern «estat nació». Davant aquestes malifetes, l'autor reivindica una reestructuració de la dimensió política